

УДК 378.4

ОСНОВНІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В НЕМОВНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

Каричковський В.Д., к. екон. н., доцент,
доцент кафедри економіки
Інститут екології економіки і права

Каричковська С.П., к. пед. н., доцент,
доцент кафедри української та іноземних мов
Уманський національний університет садівництва

У статті розкрито актуальність проблеми професійної підготовки в умовах реформування системи вищої освіти. На основі аналізу науково-педагогічної літератури розглянуто теоретичні аспекти навчання іноземної мови в аграрних вищих навчальних закладах України. Виокремлено основні положення, на основі яких будується схема навчання іноземної мови; дано визначення терміну «професійно-орієнтоване навчання», розкрито специфіку навчання іноземної мови у немовних вищих навчальних закладах і виокремлено чинники, які ускладнюють роботу зі студентами; акцентовано увагу на методиці навчання іноземної мови, що особливо актуально у зв'язку із зростаючою роллю іншомовного спілкування у професійній діяльності сучасних фахівців.

Ключові слова: іноземна мова, професійно-орієнтоване навчання, зміст та методика викладання, фахівець-аграрій, вищий навчальний заклад.

В статье раскрыта актуальность проблемы профессиональной подготовки в условиях реформирования системы высшего образования. На основе анализа научно-педагогической литературы изучены теоретические аспекты обучения иностранному языку в аграрных вузах Украины; выделены основные аспекты, на основе которых строится схема обучения иностранному языку; дано определение термина «профессионально-ориентированное обучение»; раскрыта специфика обучения иностранному языку в неязыковых вузах и выделены факторы, которые усложняют работу со студентами; акцентировано внимание на методике обучения иностранному языку, что особенно актуально в связи с возрастающей ролью иноязычного общения в профессиональной деятельности современных специалистов.

Ключевые слова: иностранный язык, профессионально-ориентированное обучение, содержание и методика преподавания, специалист-аграрий, высшее учебное заведение.

Karychkovskyi V.D., Karychkovska S.P. MAIN ASPECTS OF FOREIGN LANGUAGE STUDYING IN NONLINGUISTIC HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF UKRAINE

In the article the problem of professional training under the conditions of reforming the system of higher education is considered. On the basis of analysis of scientific and pedagogical literature, theoretical aspects of foreign language teaching in agricultural universities of Ukraine are considered; The main aspects on the basis of which the scheme of teaching a foreign language is based are singled out; The definition of the term “professionally-oriented learning” is given; The specifics of teaching a foreign language in non-linguistic high schools are analysed, and factors that make it difficult to work with students are identified; Attention is focused on the methodology of teaching a foreign language, which is especially important in with connection of the growing role of foreign language communication in the professional activity of modern specialists. The questions of enrichment and improvement of the language training methods at the present stage are emphasized. The basic laws of enrichment and improvement of the teaching concepts of the problems at the issue are considered. The conclusions about the ultimate goal of learning a foreign language in non-linguistic universities were drawn.

Key words: foreign language, vocational training, content and teaching methods, specialists-agrarians, higher educational institution.

Постановка проблеми. У сучасних умовах інтеграції України в європейське суспільство відбувається новий етап модернізації системи освіти та зростають вимоги до майбутніх фахівців. Спрямованість системи освіти на підвищення рівня знань майбутнього фахівця і формування його професійної компетентності вимагають не тільки професійних знань, а й володіння іноземною мовою як засобом комунікації на шляху до глобалізації знань [1, с. 48].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема підготовки майбутніх фахівців з іноземної мови була темою дослідження багатьох науковців. Так, проблемами іншомовної підготовки студентів у вищих навчальних закладах розглядали І. Берман, І. Бім, Т. Ільїна, Р. Джонсон, М. Євдокимова, І. Лернер, Б. Лапідус, С. Ніколаєва, П. Підкасистий, В. Плахотник, Г. Стоун та ін.

Постановка завдання. Метою статті є висвітлення теоретичних особливостей

вивчення іноземної мови в аграрних вищих навчальних закладах України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема технології навчання іноземних мов для студентів немовних спеціальностей передбачає інтеграцію нових методів, засобів і прийомів викладання в немовних вищих навчальних закладах (далі – ВНЗ).

Державний освітній стандарт вищої професійної освіти вимагає врахування професійної специфіки під час вивченні іноземної мови, її спрямованості на реалізацію завдань майбутньої професійної діяльності випускників. Тому навчання іноземної мови в немовних ВНЗ передбачає формування у студентів здатності до вивчення іноземної мови у конкретних, професійних, ділових та наукових сферах і ситуаціях [2; 3].

Згідно з освітньо-професійною програмою підготовки фахівців різних напрямів, важливим у навчанні іноземних мов студентів ВНЗ є «формування необхідної комунікативної спроможності у сферах професійного та ситуативного спілкування в усній і письмовій формах» [4, с. 18; 5].

Навчання іноземної мови майбутніх фахівців має розглядатися крізь призму їх подальшої професійної діяльності. Важливим завданням навчання іноземної мови за професійним спрямуванням є формування спеціалізованої компетенції у сферах професійного та ситуативного спілкування, оволодіння новітньою професійною інформацією через іноземні джерела [6].

Сьогодні схема навчання іноземної мови зі спеціальності в аграрних ВНЗ повинна будуватися з урахуванням таких положень:

- визначення моделей комунікації, комунікативних ознак усної мови та засобів їх вираження;

- відбору лексичних і граматичних одиниць, необхідних для розуміння, читання, аудіювання та говоріння;

- системи вправ, аналізу текстів, орієнтованих на комунікацію зі спеціальності та закріплення структурних лексичних одиниць;

- використання аудіо- та мультимедійних засобів для усного мовлення із застосуванням задач проблемно-пошукового характеру [7, с. 16].

Термін «професійно-орієнтоване навчання» в немовному ВНЗ застосовується для позначення процесу вивчення іноземної мови й орієнтований на читання літератури зі спеціальності, засвоєння професійної лексики та термінології, а також на спілкування у сфері професійної діяльності. Сутність професійно-орієнтованого навчання іноземної мови полягає в його

інтеграції зі спеціальними предметами для отримання додаткових професійних знань і формування професійно-значущих якостей особистості [3; 8].

Зміст професійно-орієнтованого спілкування виявляється в лексичних, граматичних, синтаксичних і психолінгвістичних особливостях:

- а) у текстах професійного спрямування;

- б) у країнознавчих знаннях, що забезпечують необхідне підґрунтя для реалізації професійно обумовленої мовленнєвої поведінки;

- в) в іншомовних знаннях і мовних навичках, здатності до їх застосування в умовах професійно значущої тематики і ситуацій спілкування;

- г) у комунікативних уміннях мовного спілкування, що відповідають мотивам і цілям виробничої діяльності фахівця [9; 10].

Процес навчання професійно орієнтованого спілкування іноземною мовою є одним із найважливіших компонентів навчальної діяльності студентів немовних спеціальностей, що виконує в педагогічному процесі такі функції:

- стимулює впливає на навчальну діяльність студентів;

- забезпечує необхідний і достатній рівень оволодіння іноземною мовою в ситуаціях професійно орієнтованого спілкування;

- спонукає до самостійної та застосування більш досконалих способів розв'язання практичних завдань [11, 48].

Цілі навчання англомовної професійно спрямованої підготовки майбутніх фахівців такі:

- 1) практичні, професійні й освітні цілі навчання англомовного професійно спрямованого говоріння мають бути орієнтовані на отримання знань, які створюють фундамент навчальної та реальної професійної діяльності, а головне, на вміння застосовувати такі знання під час мовленнєвої взаємодії на професійній ниві;

- 2) розвивальна мета, що реалізується на основі формування міжпредметних умінь і навичок (комунікативних, інформаційних, навчальних), а також із розвитком певних мисленневих здібностей, відсутність яких унеможлиблює ефективне застосування отриманих знань;

- 3) виховна мета, що передбачає спроможність до мовленнєвої дії та взаємодії з урахуванням прийнятих у суспільстві законів і норм поведінки, висококваліфікованого професіонала нової формації [12, с. 123].

Побудова навчального процесу на основі особистісно-спрямованого чи особистісно-зорієнтованого підходу має забезпечити:

- оволодіння студентами вміннями планування, організації та виконання запланованого;

- побудову навчального процесу на партнерських засадах у суб'єктно-суб'єктній взаємодії та забезпечення реальної участі студентів у всіх етапах діяльності;

- цілеспрямоване й ефективне формування навичок контролю і самоконтролю, оцінки й самооцінки, корекції та самокорекції;

- розвиток креативності завдяки збільшенню частки відкритих творчих завдань, які не мають однозначних рішень [13, с. 194].

До специфіки навчання іноземної мови студентів немовних ВНЗ належать:

- професійна спрямованість курсу відповідно до обраного фаху, тобто визначення тематики усного та писемного мовлення, читання, відповідно до фаху;

- різний рівень знань іноземної мови на початковому етапі;

- невисокий рівень мотивації навчання іноземної мови на початковому етапі, що пояснюється відсутністю інтересу або здібностей до іноземної філології;

- обмежений термін навчання іноземної мови;

- тривала перерва між закінченням курсу іноземної мови і можливим практичним застосуванням знань з іноземної мови під час професійної діяльності;

- відповідний вибір методів, прийомів і форм роботи на занятті з іноземної мови з урахуванням рівня попередньої підготовки студентів і професійної спрямованості курсу іноземної мови;

- досягнення мінімального рівня розвитку іншомовної комунікативної компетенції як кінцевого результату навчання мови [14, с. 130].

Проте, як зазначає Ілона Бойчевська, гуманітарна підготовка вітчизняних випускників не завжди дозволяє вирішувати професійні задачі з належною якістю та задовольняти особистісні потреби в іншомовному середовищі [3, с. 46].

Якщо брати до уваги, що іноземна мова є обов'язковим предметом у навчальному плані всіх ВНЗ, можна виокремити певні чинники, які ускладнюють роботу зі студентами в немовних ВНЗ:

- студенти володіють матеріалом загальноосвітньої школи на різному рівні;

- мала кількість практичних занять, які відводяться навчальним планом на вивчення іноземної мови (1–2 рази на тиждень);

- для більшості спеціальностей відводиться короткий термін вивчення іноземної мови (1–2 роки);

- навчальні групи, зазвичай, мають високу наповнюваність (20–30 студентів);

- іноземна мова вважається «другорядним» предметом на немовних спеціальностях, унаслідок чого спостерігається складність формування пізнавальних інтересів;

- відсутній систематичний контроль за навчальною роботою студентів у немовному ВНЗ [15, с. 14].

К. Богатирьова, Є. Рудешко та інші вважають вирішенням проблеми навчання іноземної мови в немовному ВНЗ застосування комунікативної методики, яка спрямована на можливість спілкування та занурення в мовний процес [1; 15].

Комунікативна спрямованість навчання, на думку Н. Большакової, – це передумова успіху у практичному оволодінні студентами іноземною мовою. З позицій комунікативного підходу, процес навчання іноземної мови будується адекватно реальному процесу мовленнєвого спілкування. Максимальне зближення процесів навчання і реального спілкування за такими найважливішими параметрами, як комунікативно-вмотивована мовленнєва поведінка викладача та студентів, а також предметність процесу спілкування забезпечується ретельним відбором комунікативно-мовленнєвих тем, ситуацій, які віддзеркалюють інтереси і потреби студентів [16, с. 12].

На думку Л. Смірної, під час викладання іноземної мови студентам на немовних факультетах необхідно застосувати інтегрований підхід, що дозволяє створити необхідний когнітивний простір для встановлення знаннево-функціонального взаємозв'язку; усвідомлення себе суб'єктами професійно-мовленнєвого середовища; формування мотивації до вивчення іноземної мови в контексті майбутньої професійної діяльності [17, с. 492].

М. Бабинець, Н. Білоус, К. Богатирьова, Л. Коваленк, Н. Латигіна, В. Прима, Н. Чала та інші зазначають, що сприятливі передумови для розвитку ключових компетенцій забезпечують системи активних, інтерактивних і особистісно зорієнтованих педагогічних технологій. Сюди можна віднести метод мовного портфоліо, ділові ігри, інтерактивні вправи, навчальні дискусії, диспути, проектно-орієнтовані завдання та ін., що імітують проблемні ситуації, притаманні професійній діяльності майбутнього фахівця-аграрія [18; 19; 20; 21].

Основними принципами інтерактивної роботи можна назвати одночасну взаємодію всіх учасників, індивідуальну відповідальність, роботу в парах, застосування різноманітних технологій: відео- та аудіо-матеріалів, комп'ютерних засобів, періо-

дичних видань, телебачення, Інтернету тощо. Варто зазначити, що наведені засоби доцільно використовувати для організації аудиторної, позааудиторної та самостійної роботи студентів [22, с. 23].

Використання інтерактивних форм і методів навчання є системним і логічно обґрунтованим у навчальному процесі, де чільне місце займають рольові ігри, драматизації, групові дискусії тощо. Означені види роботи є особливо ефективними на заключному етапі роботи над певною темою. Їх застосування посилює особистісну та комунікативну орієнтованість навчання, стимулює творчість студентів і створює реальні умови для досягнення практичного результату навчання [23, с. 25].

Заняття з іноземної мови можуть бути декількох видів, а саме:

– фрагментарними, коли розкриваються лише окремі питання змісту заняття з використанням знань фахової дисципліни;

– базовими, коли інтердисциплінарні зв'язки реалізуються впродовж всього заняття з метою повного і глибокого вивчення теми;

– інтегрованими, коли органічно зливаються знання з іноземної мови та низки фахових дисциплін [17, с. 492].

Сьогодні існує низка комп'ютерних програм для вивчення, розвитку та вдосконалення знань, умінь і навичок студентів. Такі програмні продукти можна розподілити на чотири основні категорії:

1. Електронні словники (Lingvo, Webster's Dictionary, Longman Dictionary, Macmillan English Dictionary та інші), що надають можливість швидко знаходити слова, прослуховувати озвучену транскрипцію та розглядати приклади речень. Їх можна активно застосовувати для самостійної роботи з текстом, аудіо- та відеоматеріалами тощо.

2. Електронні перекладачі (Prompt, Magic Goody та інші), що дозволяють перекладати великі тексти, які, на жаль, не завжди надають переклад, що відповідає всім синтаксичним і стилістичним нормам мови. Застосовуються для самостійної роботи з текстом.

3. Програми для вивчення іноземної мови, орієнтовані на свою аудиторію та певний рівень володіння мовою. Можуть активно використовуватися на різних етапах роботи з лексичним і граматичним матеріалом.

4. Програми для тестування з іноземної мови (електронне тестування з TOEFL, IELTS та інші), що служать для перевірки та контролю знань, визначення загального рівня володіння іноземною мовою [24, с. 14].

Перспективним напрямом у викладанні іноземних мов є використання комбінованого, або так званого вбудованого чи змішаного навчання (blended learning), тобто поєднання в різних пропорціях дистанційного із традиційним денним або заочним навчанням, виходячи з можливостей освітнього закладу, студентів, викладачів, наявності потужних ліній зв'язку, доступу до Інтернету тощо [25, с. 4].

Висновки з проведеного дослідження. У сучасних умовах важливою складовою підготовки майбутнього фахівця-аграрника є формування іншомовної компетенції. Використання новітніх підходів і методів навчання іноземних мов відкриває широкі можливості для модернізації процесуальної компоненти мовної освіти, ефективного становлення й розвитку професійних навичок студентів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Рудешко Є. Іншомовна комунікативна компетентність студентів як передумова їх професійного розвитку / Є. Рудешко, Г. Іваненко // Міжнародний досвід у викладанні іноземних мов : тези доповідей. – К. : Київський національний торговельно-економічний університет, 2015. – С. 48–50.
2. Мурадова Н. Обучение профессионально-ориентированному общению на иностранном языке студентов неязыковых вузов / Н. Мурадова, С. Эрданова // Молодой ученый. – 2013. – № 11. – С. 822–824 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.moluch.ru/archive/58/8073/>
3. Бойчевська І. Особливості вивчення іноземних мов у немовних навчальних закладах України / І. Бойчевська // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / під ред. М. Мартинюк. – Умань : ФОП О.О. Жовтий, 2015. – Вип. 1. – С. 44–55.
4. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра, спеціаліста і магістра. – Міністерство освіти і науки України. – К., 2002. – 51 с.
5. Кухарьонюк С. Вдосконалення лексичної компетенції студентів немовних ВНЗ / С. Кухарьонюк // Особливості викладання іноземних мов для студентів немовних спеціальностей : збірник матеріалів I Всеукраїнського науково-практичного вебінару (26 листопада 2014 р.). – Житомир : Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2014. – С. 59–61.
5. Чиханцова О. Чинники ефективного оволодіння іноземними мовами студентами ВНЗ / О. Чиханцова // Актуальні проблеми психології : зб. наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка Національної академії педагогічних наук України ; за ред. С. Максименка та ін. – Житомир : Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2015. – Т. IX. – Загальна психологія. Історична психологія. Етнічна психологія. – Вип. 6. – С. 102–109.
6. Буленок С. Інноваційні методи навчання іноземній мові у ВНЗ / С. Буленок, Л. Коваленко // Міжнародний

досвід у викладанні іноземних мов: тези доповідей. – К.: Київський національний торгово-економічний університет, 2015. – С. 15–17.

7. Покушалова Л. Обучение профессионально-ориентированному языку в техническом вузе / Л. Покушалова, Л. Серебрякова // Молодой ученый. – 2012. – № 5. – С. 305–307 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.moluch.ru/archive/40/4759/>

8. Берман И. Методика обучения английскому языку в неязыковых вузах / И. Берман. – М. : Высшая школа, 2008. – 230 с.

9. Юсухно С., Корець Т. Навчання іноземних мов професійного спрямування студентів економічного профілю / С. Юсухно, Т. Корець // International Scientific and Practical Conference World science. – 2016. – 5(2). – 56–58.

10. Гродський І. Використання проектної методики у процесі вивчення іноземної мови студентами немовних спеціальностей / І. Гродський // Педагогіка та психологія: наука та практика на сучасному історичному етапі : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 26–27 квітня 2013 р.). Центр педагогічних досліджень. – Х., 2013. – С. 47–50.

11. Дьячкова Я. Цілі навчання професійно спрямованого англomовного говоріння майбутніх правознавців / Я. Дьячкова // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія «Педагогіка та психологія». – 2012. – Вип. 21. – С. 119–125.

12. Саєнко Н. Навчання іноземної мови студентів немовних спеціальностей на основі особистісно-діяльнісного підходу / Н. Саєнко // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2010. – Випуск 2. – С. 192–196.

13. Король С. Специфіка навчання іноземної мови студентів технічних університетів / С. Король // Вісник Запорізького національного університету : Педагогічні науки. – Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2008. – № 1. – С. 127–132.

14. Богатирьова К. Основні засади комунікативного підходу у вивченні іноземної мови / К. Богатирьова // Міжнародний досвід у викладанні іноземних мов : тези доповідей. – К. : Київський національний торгово-економічний університет, 2015. – С. 13–15.

15. Большакова Н. Вивчення іноземних мов на факультативних заняттях студентами немовних спеціальностей / Н. Большакова // Особливості викладання іноземних мов для студентів немовних спеціальностей : збірник матеріалів I Всеукраїнського науково-практичного вебінару (26 листопада 2014 р.). – Житомир : Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2014. – С. 11–13.

16. Смирнова Л. Інтегрований підхід як необхідна складова організації процесу іншомовної освіти

на немовних факультетах / Л. Смирнова // Наукові записки. – Випуск 128. – Серія «Філологічні науки (мовознавство)» – Кіровоград : Редакційно-видавничий відділ Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, 2014. – С. 490–493.

17. Бабинець М. Європейське мовне портфоліо як новітній метод у викладанні іноземних мов / М. Бабинець // Міжнародний досвід у викладанні іноземних мов : тези доповідей. – К. : Київський національний торгово-економічний університет, 2015. – С. 6–8.

18. Білоус Н. Warming-ups як засіб активізації навчального процесу в немовному ВНЗ / Н. Білоус, Н. Чала // Міжнародний досвід у викладанні іноземних мов : тези доповідей. – К.: Київський національний торгово-економічний університет, 2015. – С. 11–13.

19. Галаган В. Психологічні передумови навчання дискусії / В. Галаган // Міжнародний досвід у викладанні іноземних мов : тези доповідей. – К.: Київський національний торгово-економічний університет, 2015. – С. 17–20.

20. Мойсієнко О. Навчання іншомовних компетенцій на основі тренувальних фірм / О. Мойсієнко, В. Семідоцька // Міжнародний досвід у викладанні іноземних мов : тези доповідей. – К. : Київський національний торгово-економічний університет, 2015. – С. 42–44.

21. Запоточна Л. Особливості використання інтерактивних прийомів навчання в практиці оволодіння англійською мовою студентів медичних вузів / Л. Запоточна // Особливості викладання іноземних мов для студентів немовних спеціальностей : збірник матеріалів I Всеукраїнського науково-практичного вебінару (26 листопада 2014 р.). – Житомир : Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2014. – С. 21–23.

22. Крилов І. Інформаційні технології : теорія і практика / І. Крилов. – К. : Центр, 2006. – 128 с.

23. Глотова О. Підвищення ефективності самостійної роботи студентів іноземної мови за рахунок використання сучасних технологій / О. Глотова // Актуальні питання викладання іноземних мов у ВНЗ та самостійна робота студентів в умовах кредитно-модульної системи навчання : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (16–17 квітня 2009 р.). – Х. : Видавництво Національного фармацевтичного університету, 2009. – С. 11–16.

24. Безрукова А. Методика розробки, проведення та забезпечення навчальних занять при очно-дистанційному навчанні під час вивчення англійської мови не на мовних спеціальностях / А. Безрукова // Особливості викладання іноземних мов для студентів немовних спеціальностей : збірник матеріалів I Всеукраїнського науково-практичного вебінару (26 листопада 2014 р.). – Житомир : Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2014. – С. 3–6.